„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком недељом, на целом та'аку, а и уторником на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 14 ф.
на по године . . . . . 7 „
на четврт године . . . . . 3 „ 50 н
на један месец . . . . . 1 „ 20 „
За Србију:
(у сребру.)
на годину 35 дин. на пола године 17½ дин.
на четврт године 9 динара

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова, а за жиг се плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад, у дунавској улици.
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви листа у месту могу се добити по 10 нов. у трговини Љ. Стефановића и у књижари браће М. Поповића.

БРОЈ 119. У НОВОМЕ САДУ, У НЕДЕЉУ 8. (20.) АВГУСТА 1876. ГОДИНА XI.

ТЕЛЕГРАМИ „ЗАСТАВИ.“

Београд 6 авг. Код Јанкове Клисуре крушевачке нападоше 5000 Турака наше на турском земљишту. Срби узбивши их жестоко задржаше своје утврђене положаје. Непријатељске чете наиђоше између Заичара и Бољеваца, паша коњица опколи их, оте им коња, разног оружја, остатак побеже. Чета Черкеза са вођом у цивилу упаде у наше село Рајац, тимочки вођа и неколико падоше мртви, остали чистац.

Цетиње 6. авг. Пошто је главна турска војска на Вучијем долу потучена, чим је положај наше војске у Херцеговини остао сасвим повољан, кнез је са десет батаљона дошао јучер у Бјелопавлиће, да оснажи своју војску према Арбаније, где се већа сила турска прикупља. Војску у Херцеговини предао је под врховно заповедништво војводе Петра Вукотића и ова ће тамо пазити и предусретати сваки покрет Муктар-паше и војске, која би му у помоћ дошла. Кнез је у путу идући из Гацкога овамо примио весели глас о славној пашој побједи у Кучима, што је произвело велико одушевљење у нашој војсци.

Београд 6. (18.) августа. — Руса **Хлудова**, који је дошао у Банат, да купује коње, **затворили** близу Бечкерека, **злоставили** га, **одузели новце**, па га вратили. Ствар ће ићи дипломатским путем. — Руски староверци донели болницу за 200 особа, — Дошли пољски лекари из Варшаве.

ЛЕКАРИМА.

Опомињати кога на дужност то је немила ствар у опште. Још је теже чинити то према оној браћи, која су по положају и развитку свом позвана, да предњаче у колу напредка људског, да на високо држе развијену заставу човечности, која се обележава данас као врхунац сваког напредовања и развијања. После идеје слободе и идеје народности, које покрећу данас свеколики јаван живот, појављује се данас идеја хуманитарности, која надмашава оне идеје по својем обиму, по својој дубљини, из које извире вечна река љубави, која цео свет благодати напајава.

За слободу и народност пролива се толика људска крв. Народи се између себе бију и конабе и дрво слободе и народног живота усађају у земљиште, које се лешинама људским поткрепљује, крвљу човечијом залива, да тако што бујније развије своје гране, под којима ће боравити нова поколења лепши и сретнији живот. Да се оствари слобода, да оживи идеја народности измишљавају се толике ратничке справе, које ће сигурније цели водити, али које ће и сигурније уништавати живот појединих бораца у таком ратовању. Колико је напредак људски у сваком погледу, толико је свет напредовао и у изумевању убојног оруђа, што троши живот појединаца.

Па баш усљед те напасти, усљед јада и чемера, што се данашњим ратовањем изазиваше, изазвано је и оно више осећање, које никад није сасма усахнуло у срцу човечијем — идеја човечности тражила је на крвавом разбојишту свог остварења. Данас се склапају друштва, којима је задатак, да олакшају боље и невоље, што их рат крвави задаје. Та приватна друштва наилазе на свестрано подупирање, налазе наслона и у оној људској установи, која најмање срца имаде, у установи, што је државом називамо. Све што племенитијим духом дише, све се то надмеће у живом подпомагању оних друштава; која су себи у задатак поставила, да без обзира над пријатељем ил' непријатељем развију крила човечности, под којима ће се уморени рањеник одморити и заклона наћи.

Та идеја хуманитарна отпочела се остваривати у пространијем и организованијем обиму тек у најновије доба наше, које је уједно и најкрвавије у повесници светској. Ал у србском народу од вајкада је дубоко усађена та клица човечнијег осећања према болном и невољном. Народ је наш дао том узвишеном осећању красна и узвишена израза у народној песми својој. Ко се не сећа Косовке девојке, што по разбоју крваву преврће рањене јунаке, носећ у кецељи хлеба бела, а у руци кондир вина? То је анђелска рука била, што је испирала љуте ране на јунаку и пружала неге и олакшице славним борцима, што допануше рана у светлом и крвавом боју. Народ је наш у слици Косовке девојке оличио велику идеју, која се тек данаске почиње достојно да остварава.

Српски народ, што живи на балканском полуотоку, кад је отпочео тешки бојак с диндушманом својим, позивао се на правду и поносио се културним посланством својим у том крају, који је притиснут стењао толико векова под нечовечном руком турском. У српском народу није после толиких беда нестало оног вишег осећања, по којем се и у непријатељу човек огледа. Свеколико варварство турско није кадро било истребити из душе народа српског племенитост и узвишеност у осећању, без којег се човек до скота понижава.

Па то осећање народа нашег претпостављало се нарочито код оних српских синова, који су се науци одали, који су посветили живот свој, да изуче тајне природине, да изнађу мелеме, што видају болетице, које животна борба собом доноси, па и оне ране, што их крвави рат задаје. Од српских лекара народ је наш с правом могао очекивати, да у њима неће књига и наука исушити извор благог и човечног саосећања, који је толико бујан у маси, у стаблу народном. Каже се, да су природњаци највећи песници у свету. Они, који проникнуше суштину природе, који се дадоше на дознавање узрока, што објашњују појаве у природи, који се духовним погледом машише далеке огромности васељенске: ти људи, што тако раширише умни поглед свој, мораше раширити и срце своје, које је морало одкуцавати на сваки покрет на сваки тајанствени живот у природи.

У то науком пречишћено и осветљено осећање наших лекара поуздавао се народ српски нарочито за оно тешко доба, кад ће се водити велика борба за народно ослобођење и уједињење. Тврдо се очекивало, да ће српски лекари похитати на велико бојно поље, на којем се свети косовска погибија и проваљује камена плоча, под којом је самртни санак боравила велика држава српска за толико векова. То се очекивало не само због оног хуманитарног осећања, које је толико својствено нашем народу, већ и због народносне идеје српске. Кад се оно пре десетак година почеше српски синови у већој мери да одају медицинској и природној науци, онда је био осим научног момента још и народни мотив, због којег је српска омладина помишљала, да ће тим путем идући послужити не само науци, већ и своме народу. Помишљала је, да ће тако најбоље осигурати себи самосталан, од сваког уплива независан положај, одкуд ће по томе моћи безобзирно стати на браник за права народа свог; јер је српска омладина вазда сматрала као најсветују дужност, да учествује живо у свим гранама јавног живота свог. Нарочито су те побуде важиле код учеће се омладине с ове стране Саве и Дунава.

По свему је дакле оправдано било народно очекивање и поуздање у српске лекаре за ово тешко и одсудно доба по сам опстатак српског народа. Пак шта се догодило? С болом у души, тешким срцем изрећи морамо пред лицем целог народа, да је очекивање било узалудно, да се Српство преварило и обмануло у том очекивању. Са свих страна из бела света долазе лекари на српско бојиште, да се браћи нашој, у крви огрезлој, на помоћи нађу. И они, који желе ускрс велике државе српске на балканском полуотоку, и они, који су политични противници хитају из љубави човечанске у болнице српске. Само Срби лекари с ове стране Саве и Дунава не мичу се, ћуте као каменито стење и сваки се на свој начин изговара, кад га случајно приватно на одговор позову. То је тешко признање, што га јавно учинисмо, по којем народ може подићи голему оптужбу против својих синова. Лекарима овостраног Српства пала је овом приликом та срећа у део, да колико толико замену ону помоћ, што је оностранo Српство очекивало од нас, али коју запречише наше политичне неприлике. Без ризике, без личне опасности могу лекари притицати у помоћ српским јунацима, што се боре за велику народну идеју. Српски лекари овострани до сад неучинише то.

Нерадо опомињемо, ал би се огрешили о своју публицистичку дужност, кад би у тој ствари и на даље ћутали. Борба српска не само да траје, него ће се сад тек да развије у крвавом облику свом, само непријатељи Српства могу у ово време желити мира и препоручивати га српском народу. Све остало, што дише духом родољубља, жели наставак рата све дотле, док се не оствари мисао, зарад које је развијена убојна застава. Па та борба захтева даљих жртава, захтева проливање крви српске. Рањеника тешких биће сад после одсудних битака више, но што их је до сад било. Велика и света прилика даје се лекарима нашим, да се у тој предстојећој и љутој невољи браћи српској на помоћи нађу. Нека им је на српску свест и људску савест остављено, да употребе ту прилику.

Ово већ није више опомена, ово је у озбиљном времену озбиљна реч. Народ српски очекује од својих лекара, да врше данас на најопаснијем месту свету дужност своју. Народ очекује, а народ је свима нама неумитан и праведан судија.

Српски рат против Турске.

Од моравске војске 4. Августа. Јуче у 10 сах. пре подне нападоше Турци оделење наше војске под командом мајора **Лазара Чолак-Антића** код Јанкове Клисуре, Турска војска састојала се из редифа, низама и Арнаута, на броју до 5000. Борба беше очајничка и трајаше до 4½ сах. по подне. Наши узбише непријатеља, и одржаше своје утврђене положаје пред Јанковом Клисуром на турском земљишту.

Од тимочке војске 3. августа. Једна чета черкеских коњаника нападе данас па подне наше село Рајац, и запали једну воденицу. Черкеску чету предвођаше један вођ у цивилном европском оделу. Наших 60 Рајачана дочекаше је, па је разбише и растераше. Неколико Черкеза и њихов вођ осташе мртви на бојишту. На нашој страни не беше никаква губитка.

4. Августа. Непријатељске чете беху се појавиле у селу Планици, између Зајечара и Бољевца. Наш каваљерски потпоручик, **Јеврем Ивановић**, опколи их са својом коњичком четом, па их нападе и разтера. У томе боју пало је нашима у руке турских коња и разног оружја.

Од дринске војске 5. Августа. Јутрос у 7 сах. Турци нападоше на наш положај. Канонада је трајала до 11 сах. пре подне. Турска војска састојала се из коњице и пешадије у знатнијем броју. На левом крилу било је 4—5 батаљона низама са 6 топова; а на центруму и десном крилу била су 4 топа са 2 батаљона башибозука. После узалудног усиљавања противу нашег утврђеног положаја, Турци се најпосле морадоше натраг повући. На нашој страни има 2 мртва и 6 рањених. Губитак на страни непријатеља није познат, али свакојако мора бити доста знатан, јер је наша артилерија јако разредила његове колоне.

Бадовинци 30. јула. — 28. јула око један сат после поноћи кренут је испред Бијељине III. и VI. батаљон добровољаца наших под управом *Ђуре Јовановића* и *Чизмића* команданата, у цели тој да више Бијељине оперирају на путовима непријатељским, између Бијељине и Тузле, а да том приликом и подигну њена села, која западно леже од Бијељине. На путу овом првога дана није било никаквог сукоба. Кроз густе редове турских патрола оба батаљона тако су срећно прошла, да их нико није ни спазио. Турци нерадо иду по планинама, они тумарају по селима само где могу или пљена да нађу или да конабе сироте Србе. Тек сутра дан 29. јула око 7. сахата у јутру, појаве се прве чете башибозука између *Њемчића*, *Јањарце* југо-западно од *Јање*, од прилике 5—6. сахата иза Бијељине. Наша оба батаљона била су већ распоређена у бојни ред и заузела су врло добре положаје на подгорју Мајевице или правије рећи на огранцима брда *Дубраве* и *Јасенице*.

Наши су батаљони стојали у бусији на осоју једног брда, поред кога протиче река *Јања*. Башибозуци су стојали на десној обали реке. Њих су предводиле спахије из околних села. У први мах полетели су као и обично на наше редове, али та њихова одушевљеност брзо је била разнешена вихором наши танади. Турци када видеше, да је отпор наше војске снажан, повукоше се у шуму и иза грма, почеше на сва уста дреку, која је често била много већа него пратак самих пушака. У овој вици често се чуло: Ха, рајо, рајо погани крсту, чекај мало, па ћемо се наплатити. Наша војска није имала времена да псовку враћа Турцима, она је ладнокрвно гађала Турке иза својих заседа. После једног сата боја наша војска виде, да је претња турска имала основа. Башибозуцима у помоћ стигоше два табора низама. Сад отпоче прави бој. Турци су просипали ватру као кишу. Наши добровољци одговарали су такође врло брзом ватром, у толико више, што је поред наших добрих пушака, које поуздано бију на 800. метара, велики број добровољаца био наоружан турским пушкама (Снидеров-систем). Низам је неколико пута јуришао на висове, на којима је била наша војска, али пут, којим је ишао, увек је патосао лешевима. Око 11. сахата дошла су још два табора низама у помоћ. Сад је сила непријатељева била много претежнија од снаге наше војске. У бој је учествовало осим башибозука преко 3200 низама. Положај наше војске био је врло критичан. Борба је настала очајна, наши нису смели напуштати своје позиције, једно што у сваким другом положају тешко да би се одржали, а друго што би сва она сиротиња, коју су из околних села покупили *Ђура Јовановић* и *Чизмић*, листом изгинула, ако би из шуме, где је била сакривена, на отворено поље изашла.

Наша војска јуначки је одржала своје положаје, и већ се спремаше да јуришем распе непријатеља, али од једном, око 4. сахата по подне указаше се два табора (батаљона) на путу бијељинском. Војска ова нападе на Србе са бока, и сад се већ почело сумњати, да ће се моћи одолети претежној сили.

Једини спас лежао је у нашој артиљерији. И збиља наши топови и сада осветлаше образ. Командант артиљерије г. Никола дозволи, да Турци приђу тако близу, да се могу конабити ватром картача. Турци правце машираху насипом. На сред пута стојаху наши топови. Први пуцањ и — ред низама као снопље поче падати. То није заустави ло Турке. Преко мртвих лешина они ударах у напред, али већ трећи гранатни метак обори им заставу и направи читав неред у колони. Турци се брзо за тим опоравише, пођоше опет напред. Још 12. картача било је избачено у турске колоне и пола батаљона које од картача које од танади из пушака оста на средини пута. Низами се за тим повукоше у шуму, и сад наста борба само из пушака, која је трајала тачно до 9. сахата ноћу, са малим прекидањем.

Ноћ примора обе стране да обуставе ватру. Турци се повукоше у села, а наши осташе у својим позицијама.

Команданти наше војске с основом помишљаху, да ће сутра дан бити нападнути много јачом турском силом, па да би сачували своју војску а нарочито нејач српску, коју су собом повели, преко ноћ напусте свој стан и око 10. сати ноћу крену се косом планином северу. И заиста, чим су наши изашли из шуме, Турци после 3 сахата по поноћи свом снагом јурише у напуштени стан, у коме већ ништа више није било, осим велике ватре, коју су добровољци наложили били. Турци су на ватру пуцали плотунима, али и ако им се нико није одазивао, они несмедоше да јурише. Кад је већ свануло, они видоше пред собом празну шуму, а наша војска далеко је отишла северу иза Бијељине.

У овом боју нарочито се одликовао *Ђура Јовановић*, на кога је прво Турадија и напала. У једном трепутку био је у опасности да погине, али се срећно избавио. Једну ћелаву главу Туркуше експолутио је по средини.

Овај бој као и сви досадањи донео је добра

пљена. Отели су Срби преко 106 волова, а добивено је и оружја, нарочито турских шишапа лепо изшараних срмом и седефом. До 300 Срба пристало је из околних села уз наше добровољце, који су већ наоружани и данас положили заклетву пред Бијељином у нашем стану.

Данас по подне била је рекогносција (проматрање) у околини Бијељине. Турци су избацили неколико граната на нас. Од наших нико није погинуо.

Бадовинци 31. јула. За један пример љубави и поштовања према јунацима наше свете борбе, хоћу да вам јавим. Г. Тодор Петровић председник суда у пензији ставио је на расположење Његовој Светлости једну дивно окићену пушку у сребру и злату са молбом да се ова пушка преда ономе српском војнику који први отме турску заставу или који пободе српску заставу на турском опкопу. Његова Светлост уверена да ће се у редовима војске генерала Ранка Алимпића наћи такових јунака, послала му је ту пушку да је да јунаку, кога нађе да је достојан оваког поклона.

Јуче је дошао на Дрину, да обиђе пољске болнице, барон *Мунди*, генерални инспектор нашег санитета. Он је санитетски пуковник у нашој војсци. Са стањем санитета подпуно је задовољан. Своју најозбиљнију хвалу изјавио је начелнику санитета мајору *др Холецу*. Стање је здравља у нашој војсци више сваког очекивања. Нема никаквих редња. Било је само неколико случајева морбила (20.) и то међу добровољцима, који су ову болест са стране донели.

Наши добровољци добијају ових дана ново одело.

30.000 шасповљевих пушака стигло је у Србију. Тако исто и 100 топова.

У војсци је најбоља воља. Ако први акт и није најповољнији, сви верују, да ће свршетак ове драме бити по нас срећан. Немци веле: ко се на последак смеје, тај се најслађе смеје.

Бадовинци 1 августа. Данас су саопштени укази и разна одликовања, која су, на предлог генерала Ранка Алимпића, дата од стране Његове Светлости кнеза свима официрима и војницима дринске војске, који су се до сад у бојевима одликовали. Како је међу овима војницима врло велики број наше драге браће с ону страну Саве и Дунава, то хитим да вас о томе известим:

У указу стоји написано:

Чином мајорским награђује се **Павле Путник** капетан I. класе због вештог вођења трупе и *јуначког* држања у ватри. Чином капетана I. класе: коњичког капетана II. кл. *Милоша Ђермановића*, за личну храброст и врло ревносну службу. Чином поручика *Павла Штурма-Јуришића* пруског подпоручика и *Евђенија Штурма-Јуришића* такође пруског подпоручика, обојицу за ревносну службу, личну храброст и пожртвовање.

Од добровољаца аванзовани су за официре све Срби из Угарске, и то:

Сима Јасика, Лазар Чизмић, Михаило Радуловић (војник ретког јунаштва), *Стеван Ивановић* и *Ђура Јовановић*. Сви су ови аванзовани *„због храбрости пожртвовања и веште употребе трупе.“*

Даље аванзовао је *Љубомир Јелачић* и *Јован Зеновица*, за артиљеријске потпоручике а *Михајло Богатичевић* и *Милосав Куртовић* из народне војске за коњичке официре. Сви ови аванзовани су због *личног пожртвовања.*

Таковски крст (златни) добили су: *Антоније Орешковић* начелник ђенералштаба дринске војске због зреле и ревносне службе;

Груја Мишковић потпуковник за усрдну службу, личну храброст и пожртвовање;

Танасије Ћурчић, мајор за личну храброст и пожртвовање;

Мајор *Ђока Влајковић* за необичну личну храброст и умесну употребу трупе.

Колајном за *храброст* одликован је врло велики број старешина из народне војске и из редова добровољаца, и то капетани: *Јак. Ђурђевић, Сретен Ломић, Коста Радовановић, Станојло Станић, Панта Пејовић и Павле Јовић,*

поручици: *Фердинанд Мијоновић*, подпоручик *Павле Дењић Александар Машин* и *Алекса Стојковић*.

Осим ових добио је још врло велики број добровољаца медаљу за *храброст*.

— Из *Београда* јављају једним немачким новинама, да је *Маша Врбица*, који заступа кнеза црногорског код српске владе, овако се изразио у погледу примирја: *„Кнезови Никола и Милан, владе њихових земаља, а исто тако и Босњаци и Херцеговци не ће никад склопити мир с Турцима.* Рат ће се истом онда свршити, кад се или Турци истерају из српских земаља или кад се српски народ са свим истреби. Савезничке кнежевине ће се борити до последње капи крви. Словенски свет не ће им одрећи новчане помоћи. Што су Турци посели неколико српских села, то још не значи, да је српска војска побијена. У војсци је одушевљење као што је и од пре било, а по данашњим њезиним положајима је вероватно, да ће Турци бити побијени. *Црногорци* хите да сретну *Шеладин-пашу*, да га потуку, те да поседну Стару Србију. Оба кнеза ће онда победоносно пружити једно другом руке. Црна гора је захвалила Аустрији за затварање пристаништа Клека. Што је у исто доба Аустрија забранила, да се извози и оружје, нема никаквих рђавих последица за Црну Гору, по што су Црногорци запљенили силно оружје. Вести о министарској кризи у Београду долазе од српских непријатеља. Ако Инглеска помаже Турску новцем, то и руски свет не ће напустити Србију и Црну Гору.“

У „Дели Њусу“ има од „Лиге за помоћ хришћанима у Турској“ позив на прилагање на српске рањенике, и ту налазимо ове прилоге:

Ерл Мортон	10	ф. стер.
Лорд Клермонт	20	„ „
Пречасни Лорд Се-и-Сел	10	„ „
Пречасни Х. Ф. Тосер	5	„ „

ИЗ ГЛАВНОГ СТАНА ЦРНОГОРСКЕ ВОЈСКЕ У ХЕРЦЕГОВИНИ.

(Од нашег нарочитог дописника.)

У Бањанима испод Рудина. 24. јула. Ми смо сада близу Црногорске границе и са ових брда после месец дана угледасмо опет главицу поносног *Ловћена* који нам својим старим оком завирује, продире у срце и душу, да уварда и дозна, какве се мисли у нама овога часа роје? Да ли смо се зажелели његове седе главе, која је пуна најдивнијих прича о старој слави и големом витешком јунаштву црногорских соколова, који су толико пута прелетали ове и најудаљеније крајеве „Онамо, онамо за брда она,“ где је стара српска постојбина па су се враћали с новим лаворикама своме јуначкоме гњезду? Ил' је старцу малена најновија победа наша према оном големом наду и уздању, којим нас је са Цетиња радосно испратио, те се старац љуто забринуо, исправио старачку грбачу, да му поглед још даље домаши, па нас мери, па нас погледује, куда ћемо, на коју ли страну?

Али није само Ловћен, који нас овде на догледу, тако рећи на црногорској граници, радознало, а можда и забринуто гледа. Наш сваки помицај, сваки покрет духовно прати цело српство, а поврх свега гледају нас и прате стопу по стопу живе очи Херцеговачке раје и нејачи, која се обрадова нашем доласку као озебао сунцу, па се боји, да јој ово сунце не заиђе онамо за брда и планине црногорске, од куда је и сијнуло!

Тако би се од прилике могла у песми описати ситуација (расположај) нашег логорисања за ових потоњих 4—5 дана. Како ли је у истини и шта се смера с овим повлачењем наших конака до на саму границу црногорску, зна ће најбоље наша врховна војна управа, која најстрожије храни своје замишљаје, а ми јој тим више поклањамо веру, што је потоњом славном битком на *Вучјем долу* показала, да води рачуна о часу, кад јој војсци ваља ударати и јуначку крвцу пролијевати. Пролазећ покрај толиких утврђених места, у којима Турци чекаху наш нападај, минусмо даље док нам Турци не пођоше у потеру, коју су платили више, него да смо с њима десет пута бојак били без успеха, у којем би случају војска већма клонула духом, него кад без икакве своје штете проводи дане мењајући конаке. Међу тим свака војска има свој начин вођевања, а овај потоњи ако и не изгледаше на први поглед тако добар, беше увенчан најсјајнијим успехом, који нам и сада улева наде, да ће ово наше левентовање на Бањанима уродити добрим плодом.

Што се тиче најматеријалније стране живота наше војске — хране — ту добро стојимо, јер се ових дана почело у наш логор довозити сланина, које имамо на 300.000 литара. Осим бишкута, хлеба бијела и неброј оваца, прате нас до 1000 волова, којих наша војска дневно до 150 комада троши, али се непрестано докупљује пошто по то где год се нађе. По томе дакле не само да је лажан онај глас, који се разнео по непријатељским листовима, што трубе, да наша војска живи о луку и хлебу, него се може казати, да оволико меса недобија ни једна војска најбогатијих европских држава. Лука нико живи није ни видео, и по томе то је чиста измишљотина гладних непријатељских дописника, које не могосмо задовољити оним ђаконијама, на које су они навикли, те немогав издржати терете ратничког живота, врнуше се натраг јетки и зловољни, па сад у таком стању просипљу по свету лажи какве су само они у своме мозгу кадри замислити.

Али презирући најсвечаније подао поступак свију оних дописника, које је у наш стан довела проста спекулација, сажаљевамо само двојицу браће наше, што у часу свога кукавичлука превернуше вером, за коју мишљасмо, да је тврђа од камена.

Ових дана дођоше нам из Црне Горе и Далмације нарочито из Дубровника немиле вести, које у своме проласку кроз ове крајеве проносише два Руса, који се до скора бавише у нашем главном стану као дописници руских и француских листова, али по својим дојакошњим симпатијама, ми их не гледасмо као просте дописнике, него као праве и искрене пријатеље наше народне ствари, и као таке одликовасмо их при сваком кораку.

Осим пређашњег нашег познанства с њима, они се бавише у нашем главном стану пуне три недеље дана, пратећи узастопце нашу војску кроз Херцеговину до Невесиња. После друге наше битке јаве се, да су уморни и да су ради неколико дана ради одмора отићи у Котор, па да се опет врате. С таком изјавом одоше из нашег логора, па дошавши до Грахова, побунише тамо све руске лекаре „црвенога крста,“ набијајући им уши, како је црногорска војска у два боја са Турцима савршено пропала, како војна управа у највећем страху незна шта ради, и како ће Турци за најкраће време ући и у саму Црну Гору, што им је и са стране првих комшија, корјеничких Турака поручивано. По томе се дигну сви Руси лекари са Грахова до на Цетиње, а њих двојица одоше преко Рисна у Дубровник, просипљући свуда најнемилије и најгрђе вести о црногорској војсци у Херцеговини.

Колико су ова господа истину говорила, најбоље је показала сјајна битка на *Вучјем долу*, која ће не само њихове, него све остале непријатељске вести о нашем не успеху у лаж утерати.

Да су ова господа у своме страху могли предвидети ово, јамачно би се још за које време, а можда још и задуже уздржали од свога одмора, или правије рећи бегства, да си русе изнесу главе.

Жао нам је дакле, те су се ова господа толико заборавили, па против сваке истине, проносе по свету највеће потворе против онога, што су тако рећи до јуче најватреније бранили и као највећу врлину и јунаштво увносили.

Само њихове личне изјаве у листовима, могле би у неколико опрати са њиховог чела онај жиг, који су сами себи у страху на чело ударили, и с тога је овамо свако живи на њих зловољан.

Реците, господо, је ли тако?

У овај мах немам ништа да вам јавим што важније о кретању наше војске, али се надам, да ћу вас скоро обрадовати радосним вестима.

— **Из војничког логора у Црмници**, пише *„Глас Црногорца“*: Добили смо од нашег дописника овај извештештај о боју у *Суторману* 17. јула, о коме смо од прије споменули и који тијем радије саопштавамо, јер се из њега јасно види, да су Турци својијем телеграмима о овом боју за нас казали оно, што су они добили. Ево га од ријечи до ријечи:

Верујемо, да је Турке морало болјети, а и данданас боли оно, што их је задесило за њихов нападај на *Крњице* и *Сеоца*. Ми смо знали, да ће они из петнијех жила настојати да свој образ, кад им није могуће штету надокнадити; и за то радило се с наше стране, да се отклони свака прилика, ђе би нас могла нагрдити, ако би ненадно, с јаком силом напали. Они су обидовали, али опет помоћу божјом — за своју погибију и грдило.

Ономадне у суботу, 17. јула. у зору нападну на наше страже у *Суторману*. Стража видећи пред собом велику непријатељску силу, непоплаши се нити хтједе узмаћи, но њих 40 друга одпочну крвави, али неједнаки бој. Док је наша војска под војводом *Машом Ђуровићем* приспјела, већи дио храбре суторманске страже изгинуо је и израњиван; премда им је могло бити, да без штете на нашу страну неколико узмакну на се, а тијем би и самог непријатеља довели у положај да што грђе плати.

Турци, спазивши долазак наше војске, ушанче се на брду *Лонцу*, *Чукориоцком-Врху и Бијелој-Скали*. Наши заузму положаје, који су најбољи били према њима. Пушка није прекидала све до подне за које вријеме наши се непријатељу по мало примицали, а око подне на знак трубе јурише на све турске шанчеве, непријатеља изагнају из свијех мјеста и сломе. Турци обрну плећи, а наши гонише их сијекући све до у село *Туђемиле*; они су бјежали на све стране, како је коме допало да бјежи, и за то их је много изломило се низ велике кршевите стрмени и грдне процијепи.

Чујемо, да су иза овог боја двије ноћи једно за другим долазили да траже мртве и купе побацано оружје, а *Бар* да су затворили од страха у сред подне.

У овом боју, колико је било непријатељске војске мучно је опредијелити, јер је место планиско, па није могуће прегледати снагу ни на једном мјесту, нити у одјељењими; али по жестини боја и по гласовима које добијамо из преко границе од нашијех пријатеља и повјереника, било их је преко 3000. Војска им је била измјешана: осим низама била је сва барска крајина, и Турци и Латини; било је 4—5 стотина радника цариграђана од барске околине, који су не давно дошли — угледајући се на кретање Црногораца — из Цариграда, да покажу своје јунаштво. Њих је на њихов зли пут окупио и довео неки Турчин Баранин, *Зеко Понто*, нашима добро познат бекрија и јунак по механама у Цариграду, који је у овом боју рањен.

Број мртвијех и рањенијех са стране непријатељске биће заиста велик. Ми држимо да их је најмање 400—500 погинуло па мртво и ранило се; но они ће то боље знати јер их се више тиче. Међу тијем ми оплакујемо од наше стране јуначки погинула 24 брата Црногорца и видамо ране 48.

— *„Глас Црногорца“* доноси из **Васојевића** под 8. јулом овај допис: Будући да нијесу сви Васојевићи устали да се бију с Турцима, него само један дио народа, 23. пр. м. остави цијели народ васојевачки своје куће и освану у границу црногорску (на пријепис има више од 15.000. чељади). Турци из града *Берана*, кад виђеше да је сав народ оставио куће и прешао у Црну Гору, пођу и опале све куће и што су год нашли све опљачкаше. Истина да велики број кућа опалише Турци без нимало боја, али први и садашњи усташи могли су Турцима ударити и своја огњишта крвљу залити, него је издата била наредба од главног овдашњег заповједника војводе *Миљана Вуковића*, да се несмију Турци задијевати. Тако Турци опалише цијелу нахију с изузетком *Шекулара*. Данас се скупе око 4,000 Турака из *Ругове* и градова *Плава* и *Гусиња* и ударе на Шекулар и одпочну га палити. У толико изведу Турци из града Берана око 3,000 војника и 6 топова и ставе на врх *Ржанице*, да ова војска буде резерва, војсци у Шекулар. Кад виђеше поглавице усташке војске, *Панто Цемов, Митар Вукон, Васо Савчић, Миро Дедовић, Марко Трифуновић* и други, да су Турци ушли у Шекулар и да пале на њине очи њине куће, немогаше се уздржати, да су Турцима боја не учине. Па трчећим кораком учине загон на Турке. Турци кад виђеше да им иде на сусрет усташка војска, окрену плећа и почну бјежати к врху Шекулара, а ту се налази тако звани *„Масларски крш“*, који је природно утврђен за јаке шанчеве. Тако заузму Турци овај крш и јако се шанчеве. Тако заузму Турци овај крш и јако се уметеризе. Паша војска боја зажељела, па негледајући на велики број Турака и јаки њин метериз (шанац) учини загон и уђе у крш. Прескоче шанчеве и с Турцима се помијешају, хватајући се грло за грло. Ту су један другога били пушкама, ножевима, ћевачки пушкама, камењима, и т. д. У тај исти мах, пусти бог велику кишу и густу маглу, да друг друга познат не могаше. Бој крвави подуже је трајао. Масларски крш напуни се мртвијех лешина.

Војвода Миљан непуштити одмах батаљон 3 Протића к Шекулару, бојећи се да Турци од Гусиња не нападну на *Андријевицу*. Тако га задржи око 2 сата. Кад се увјери да из Гусиња нема војске, пође и сам батаљоном Протића к Шекулару. Када је дошао на *Марсеница ријеку*, ту је раздвојио војску. Пола батаљона узе са собом и *Зарију Протића*, и пође с њима на Турску заставу у Ржаницу; а пола батаљона даде *Зарију Бакићу* и посла га к *Бучу*, како ће доћи на поглед Берана — Чим је прешао г. Војвода Миљан с војском *Ријеку* (село) наишао је на Турску заставу и одма одпочне с њима жестоки бој. Баш и сада удари киша с великим вјетром, која је била од велике сметње нашој војсци — сигурно и њиној. По негледајући на незгоду времена, наша војска учини загон у Турке. Турци, кад виђеше црногорске барјаке и чуше глас наше трубе окрену плећи и брзо у теку с топовима. Панто Цемов и Миро Дедовић, командири усташки, већ бјеху бој раздвојили, па кад чуше бој у Ржаницу, похитају тамо; али имају шта виђети. Турци бјеже, а Црногорци ћерају док дођераше Турке у град. Ту се црногорска војска поврати и састаде се својом браћом усташима. У оба боја, Шекулар и Ржаницу, погинуло је наше војске 25 на мртво, међу њима чувени јунак и добри Србин *Митар Вуков*. Јунак био и јуначки погинуо. Шест је Турака положио, доклен и њега Турци оборише. Рањених има до 30. Међу њима *Радуле Симо* и барјактар *Вуксан Куић*, који је са братом десет Турака умртвио бранећи себе, брата и барјак. Најносљије Турци му брата убише, пола барјака отеше и њега ранише. Мртве Турке су избројали, било је на мјесту убивених у Шекулар 624, који су остали у Масларском кршу; а у поље Ржаничко преко 380 Турака, рањенијех има много више. Како је Његова Свјетлост Књаз Никола издао наредбу, да се несмију сјећи турске главе, као што је био обичај у нас, тако је исту објавио војвода Миљан главарима војничкијема, а они војсци. Заповјести Њег. Св. примио је сваки војник и свето се ње држи. Истина, да је тешко младим момцима гледати, ђе Турци наше сијеку, а прескакати мртве Турке и стари обичај заборављати. Главе наше браће понијели су у *Призрен*. Немогу пропуштити, да ни не јавим да чујемо тутањ топова на *Нови Пазар, Сјеницу* и око ње.

ПРЕГЛЕД НОВИНА.

„Норддајче алгемајне цатітунг,“ овако пише:

„Од како је источно питање предње место заузело на политичкој позорници, ми смо трудили се, да изнесемо пред нашу публику објективне извештаје, да поједине фазе његове на видик изнесемо „sine ira et studio.“ Фактори (чиниоци,) који у сукоб долазе на балканском полуострву, тако су далеко од путова посебних немачких интереса, да је наш положај непристраног гледаоца призора, који се тамо догађају. Са свим друго је нешто интересовано учешће pro et contra и из тежње човечности и из свести о заједници свију културних народа према некултури и варварству проистичући саосећај за народе, који имају да подносе страхоте ратовања, којима у летописима садашњости нема равних. Страшни догађај у Солуну најпре је обратио пажњу ширих и најширих кругова немачке публике на једну црту мусломанскога карактера, о коме нико није хтео веровати, да је кадар до тога ступња изопачити се. Онда још није било појма о безобзирности, којом порта бира средства ради угушења устанка, којега су проузроковале злоупотребе њене рођене управе. Што се од ото доба догодило у Бугарској, то је јавно мнење у Јевропи а не мање и у Немачкој тако раздражило, *да то није остало без утицаја и на особе, које управљају на Воспору.*

Под притиском огорчења, које је распростло од једнога краја Јевропе до другога, повела се истраги, при којој је, као што се види из званичнога извештаја Едиб-ефендије, тумбе окренут одношај између целата и жртава, и која је одузела турскоме правосудству последњи остатак поверења којега је овде онде у Јевропи имало. Тежња за улепшавањем и забашуривањем, која се у свима исказима османске владе види, могла би се још са гледишта турског родољубља до неког ступња и

оправдати, и не би, може бити, цел са свим промашила, да није било још других канала, посредством којих је истина на видик продрети могла.

У таким и то најнеподазривијим, каналима на срећу увређеног правног осећаја нема оскудице.

Има већ више недеља како енглески парламенат и енглески листови ревношћу и истрајношћу, која свако признање заслужује, за тим иду, да обелодане чињенице, расчлањујући од речи до речи ублажујуће извештаје владиних заступника и обелодањујући њихову непотпуност. Особито је *енглеска преса* (листови) употребила сва огромна средства, која јој стоје на расположењу, да би у траг ушла истини, и у којој мери јој је то за руком пошло, види се отуда, што у седници енглеске доњеј куће државни подсекретар Берк није могао на ино, а да не изјави, да је са свим оправдана индигнација (гнушање), коју су (турска) свирепства изазвала.

Ово је када се успореди са пређашњим изјавама Дизрајелија и Дербија, врло важно признање које тешко да ће и по извештају Беринга друкчије испасти. Споменута изјава Берка је признање не само за јавно мњење у Енглеској него и за целу тврд јевропску. С особитим задовољством ово на знање узима Немачка, која, и ако је у материјалном обзиру од свију меродавних јевропских сила у источноме питању најмање интересована, ипак је сложна с њима у тежњи, да се очува право и образованост тамо, где их имаде, да се заштите тамо, где су у опасности и да им се круг непрестано шири. *Јавно мњење Немачке ће дакле без сумње радо пристати уз оне мере, које на то иду, да краја учине стању, у коме се у даљини од неколико стотина миља од средсреда цивилизације, могу чинити свирепства, која су једна од најгавнијих страна у повесници деветнаестог столећа.*"

„**Тајмс**" овако пише о дебати о свирепствима у Бугарској: „Обзиром на обрану г. Берка; у којој је бранио председника владе и енглеског посланика у Цариграду, ми ћемо говорити озбиљно и с дужним штовањем службених дужности. Али ако државни подтајник преузима, да кори једнога члана ради његова мнења, да је г. Дизраели површно се бавио с тим предметом, и ако он вели, да „такав утисак постоји само код штованог члана, који је баш сада говорио кући", онда морамо молити дозволу, да му речемо, да је његов тон мало одвише поуздан. Већ је време, да се влада па то упозори, да је угледнији део енглеског друштва страшно узрујан ради безстидности министрова говора, јер он је очевидно желио, да умањи или оправда оно што се догодило". Чланак завршује за тим речима: „Земља ће бити немирна, да дозна, како је било могуће таково незнање у Пери и у Вестминстеру".

ЕНГЛЕЗИ ПРОТИВУ ТУРАКА.

У *„Дели Њусу"* од 20. јула има ово писмо *Едварда А. Фримена* на уредника тога листа:

„Господине! — Ја нисам био ни у једној депутацији која је ономадне ишла к министру спољних послова, нити сам и у колико везан ма чиме што је рекла која од тих депутација. Доста, ја не знам и да ли могу вајдити што такове депутације. По самој природи ствари, депутација је дужна да буде учтива према министру, а министар је дужан да буде учтив према депутацији. Ни једна ни друга страна не могу да говоре онако како би управо требало. Код таког једног очевидног факта где је присуство енглеске флоте практички окуражило Турке, и тиме изазвало нарочите бруталности на које сав свет осим министарства спољних послова и диплотатских конгреса с ужасом гледа, не може бити места учтивости и ласкама разних депутација.

Ја не могу управо да видим како се може давати важност веровању Лорда Дербија да се рат не ће даље распрострети. По чему би Лорда Дербија мишљење о тој ствари било промишљеније од мишљења ма кога другога? Лорд Дерби није показао никакву особиту мудрост, никакву особиту моћ претказивања будућности у ово мало изјава о овим стварима. Напротив, он је показао особиту плиткоћу и неспособност да разуме право стање ствари. Права је истина да су министри спољних послова, посланици, и сав дипломатски ред људи којима је најтеже да појме право стање ствари ма кад и где то било. Све њихово школовање учи их да не виде узроке око којих се управо врте дела човечанска, и да гледају једино на своје вештачке формуле. Велики ратови долазе обично после тога пошто су нас дипломати уверили да је стање ствари мирније него што је било икад пре тога. Нико у министарству спољних послова није знао шта ће бити 1870. Нико од њих није знао шта ће се десити 1875. Кад је устанак букнуо, већина њих презрела га је; међу осталима презрео га је и Лорд Дерби. И баш кад је наступила ова година, он је говорио једну беседу, смејући се „вечном источном питању." Оно ће доиста и бити вечно питање докле га год решавају људи као што је Лорд Дерби. Дух једног угњетеног народа који се диже против својих угњетача, дух који буди људе да чине велика дела сваког рода, тај баш дух никад не могу разумети људи као што је Лорд Дерби. Он би био презрео Макавејце, он би био презрео Крсташе, он би био презрео Ковиненторе. [1] Да је он био министар спољних послова у Риму или Персији у седмом веку, како би он био красно презрео камилара из Меке и његову прву шаку следбеника! Догађаји су показали да је устанак, који је Лорд Дерби прошле јесени презрео, много важнија ствар него што је Лорд Дерби мислио. Догађаји ће такође показати да је велики покрет на југоистоку Јевропе много важнија ствар него што то сада Лорд Дерби мисли. Али у што управо хоћу да посумњам, то је одговор Лорда Дербија другој депутацији.

Заиста, још никад нико није видео такво једно ткиво од неистина и лажних аналогија, такво јавно незнање факта, и такву неспособност разумети појаве факата. То је дипломата над дипломатама; који се никад не спушта до корена неке ствари, који се хвата и за најмању сламку, која би могла служити као одговор за данас, и који тиме једно узнемирљиво питање увек до сутра одлаже. Историја од дванаест стотина година, историја света откако је мухамеданска религија прво објављена, сведочи да никаква мухамеданска влада неможе дати праве политичке једнакости својим поданицима других религија. Лорд Дерби мисли да искуство од дванаест стотина година није довољно; они који своје разлоге оснивају на тако малој гомили примера „генералишу", вели, „на недовољним фактима." Могуће је, да ће после двадесет стотина година, стојати друкчије. Тако исто могуће је, ако за све то време буду на влади људи, као што је лорд Дерби, да ће „вечно источно питање" доводити у забуну дипломате и у тридесет првом веку. Обичним смртним људима, којима хиљада година није као један дан, факта од дванајест стотина година које већ знамо, ни једна мухамеданска влада није никад дала потпуну политичку једнакост својим немухамеданским поданицима. Неке мухамеданске владе биле су много боље од других; влада пак отоманских Турака најгора је од свију. Али и под најбољим мухамеданским владама, под владама које нису чиниле никаква притиска преко писма Мухамедова, с поданицима других религија увек је поступано као с људима, који су, по сили своје религије нижи од правоверних. И не само да је ово увек било, него ово и мора увек бити. С тога мухамеданска религија — религија које је пророк био, у своје доба и у својој земљи, један од највећих реформатора; религија која је често добра чинила у земљама чисто мухамеданским; религија које проповедање у неким деловима света доноси одличан благослов — одмах не вреди ништа чим какав мухамедански вођ узме да влада над немухамеданским поданицима. Мухамедански управник не може ставити хришћанина или идолопоклоника подједнако с мухамеданцима. Кад би то учинио, он би, као Акбар, престао бити мухамеданац.

На ова јасна факта шта одговара Лорд Дерби? Он тако јако не разуме о чему је реч да му се чини да депутација мисли да мухамеданци и хришћани не могу ни у ком случају живети под једном истом владом. И на ово мисли да је одговорио кад вели да мухамеданци, хришћани и Индуси живе заједно у Индији под једном истом владом на основу потпуне политичке једнакости. Ово просто значи у ветар одговарати. Нико не вели да мухамеданци и хришћани не могу живети под једном истом владом. Него се вели да мухамеданци и хришћани, или људи ма какве друге немухамеданске религије; не могу живети подједнако под мухамеданском владом. Лорда Дербија одговор на ово тврђење није никакав одговор. Мухамеданци, хришћани и Индуси могу живети заједно под владом Индије, јер та влада, звали је ми хришћанска, индиферентна, или ма каква била, није никако мухамеданска. Али да би се показало како је са свим лажна паралела лорда Дербија, ваља се сетити како многи који познају Индију веле да тамо грози велика опасност отуд, што мухамеданци, незадовољни што су изједначени с хришћанима и Индусима, држе, да имају природно право да господаре над људима двеју других религија. Осим тога, што мухамеданци, хришћани, Индуси могу живети заједно под једним непартајичним деспотизмом, отуд још никако не сљедује да они могу и заједно радити у једном парламенту. Али хришћани југо-источне Јевропе не желе да живе ни под самим непартајичним деспотизмом. Они желе да буду слободни, као што је и западна Јевропа слободна.

Лорд Дерби вели да су Јевреји у средњем веку говорили о хришћанским владама овако исто као што сада говоре хришћани југо-источне Јевропе о турској влади. Ова два случаја нису егзактно паралелна; али међу њима има неке сличности ради аргумента. Али лорд Дерби и опет савршено не појима постајање факата. Сасвим је истина да су Јевреји и хришћански јеретици били често онако исто злостављани у хришћанским земљама као што су сада хришћани у Турској. Али овај факат казује сасвим нешто друго а не оно што мисли лорд Дерби. Хришћанска влада није никако приморана да гони Јевреје или јеретике, или да их лиши ма какве политичке способности. И ми данас сви држимо да гонити њих, или одузимати им политичку способност, није дело хришћанско него нехришћанско. Јеванђеље не даје никаквих грађанских прописа; али његов је дух сасвим противан гоњењу или ма каквој нетрпљивости. Коран пак поставља грађанска правила; и та грађанска правила траже, не, до душе, гоњење, или лично угњетавање, него политичку потчињеност хришћана. Шта нам дакле казује искуство? Док је ствар Јевреја и јеретика у западној Јевропи ишла од бољега на боље, ствар хришћана у источној Јевропи иде од горега на горе. То ће рећи да је и најгора хришћанска влада способна за реформу, и да и најбоља мухамеданска влада потребује реформе, али је неспособна за реформу. И, наравно, ми имамо посла не с најбољом него с најгором мухамеданском владом. Ми немамо посла са Сараценима под Абу-Бекром праведним, него с отоманима под Абдул-Азисом и Муратом. Где један вечан закон налаже политичку потчињеност људи из друге религије, ту је зацело њихова практичка судбина далеко гора од политичке потчињености. Никад, заиста, никоји злурад диспутанат, тежећи да нађе какву софизму да одговори на факта на која се не може одговарати, није се очајније машио за пребијено копље, као што је то учинио лорд Дерби кад је потргао Јевреје из средњег века себи за аргуменат.

Другу једну неистину пустио је Лорд Дерби, говорећи о „свирепостима" — ово као да је послала нека техничка реч — подједнаким на обе стране. Ја не сумњам да се грозне ствари чине с обе стране. У устанку Нидерландаца против Шпањолаца, у устанку Грка против Турака, чинили су недела и Холандези и Грци, као год и Шпањолци и Турци. Ја не одобравам то ни једнима ни другима; али ја се не могу чудити ни једнима ни другима. Варварски јарам није никаква дисциплина за поправљање, он је кадар да понизи угњетеног до степена угњетача. Али је врло гадно стављати у једну исту линију и недела угњетача и недела угњетених, као што то чини Лорд Дерби. Једно исто дело учињено у беснилу угњетавања далеко је прње од истога дела које је учињено у дивљој правди освете против тирана којима закон не може ништа. Бруталности Флогинг Фицдералда могу се без сумње изједначити с бруталностима многих побуњених ирских сељака. Али бруталности Фицдералдове десет пута су неморалније од бруталности жртава које су његовим и њему равних недељима приморане на буну.

Ово су, ево, неколике неистине које је Лорд Дерби изнео против угњетених а у корист угњетача. Кад један човек, на кога смо навикли гледати као на оличену мудрост и памет — човек којега се мудрост и памет могу покашто тако да протегну да на правду и човечност гледа као на врло ситне ствари — кад такав један човек неможе да нађе ништа друго да каже у корист неке ствари осим неколико шупљих софизама као што су ове, онда та ствар заиста мора стојата врло слабо.

Ја сам господине ваш понизан слуга.

Едвард А. Фримен.

ПРОКЛАМАЦИЈА БОСАНСКОМ НАРОДУ.

Бошњаци! Ви сте кроз ваше вође прогласили Господаром и књазом својим Његову Свјетлост Српског књаза **Милана М. Обреновића IV.**

Његова Свјетлост преко свога правитељства, усрећила је мене великом чашћу, да будем то јест главнијем Начелником све босанске војске и главнијем управитељем Босне. У исто вријеме дата је мени област, да као врховни предводитељ награђујем храбре војнике, достојне грађане, као што би лично сама Његова Свијетлост наш господар и Књаз **Милан М. Обреновић IV**. заслужне мужеве наградити благоизволио.

У име Бога Свемогућега и по вољи Његове Свјетлости Књаза, ја ступам данас у испуњивању тешке те своје дужности; о чему обзнањујем сву војску и народ босански.

Јунаци! Почем сте се Ви са браћом Херцеговцем хватили оружа и на ноге јуначке подигли, да стресете са себе срамотни и неносни јарам турски, Њихове Свјетлости Господари и Књажеви Србије и Црне Горе, немогавши одољети пустом вапају и тешкој невољи српског народа у Босни и Херцеговини и немогавши упустити Вас без братске помоћи, објавише рат Турској, томе крвном душманину свог народа.

Бошњаци! Старо и младо, без разлике вјере, устајте сви листом, да чврстом вољом, сложно, уз своју браћу из Србије и Црне Горе, прекинете за увијек ланце које вас у најужаснијем ропству стежу и постигнете стародавну слободу Босне поносне, те тијем покажите дијелом свијету, да сте вриједни уживати и Ви благодати данашњег времена и људског напретка, и да заслужујете симпатију, којом читава просвијетљена Европа вашу борбу прати. Што год боље покажете јунаштво и сложну разборитост Вашу, тијем прије поставиће се мир и прави потребити ред у Босни и прије моћи ће се онај дио народа што се по планинама и на сусједном земљишту гладно, голо и босо находи, повратити на своја огњишта и одпочети рад за општу, бољу и сретнију будућност Босне.

Браћо! Прегнимо свијем својијем силама, јер је ово час да свакоме од нас нема куд камо, већ да нам предстоји слобода или смрт уз слободу народа.

Наша је борба света. Ми нетражимо ништа друго већ да извојујемо она права која се пристоје свакоме свијестноме човјеку и народу. У тој борби ми се можемо за стално надати да ћемо подупрти бити јавнијем мнијењем цијеле Европе, а особито да нас неће заборавити упустити братски народ Руски, и остала браћа Словени, који већ показаше ђелом да јих заиста тиште Ваши тешки јади и невоље.

Бошњаци! У име Његове Свјетлости Господара и Књаза Милана М. Обреновића IV. ја Вас позивам да сви сложно устанете за слободу Босне и опомињем Вас да свакога Бошњака, ма које год вјере он био, пазите као рођеног брата, докле год неби ђелом очито се показао душманином свога народа — а строго Вам заповједам да вјеру, част и имање свачије поштујете и чувате као своје сопствено, под пријетњом, да ћу свакога преступника најстрожије казнити.

Напокон нека свак буде увјерен да ћу ја праћа свакому без разлике вјере и сталежа, показати се праведан како у награђивању тако у кажњењу, и да ће храбри војници и честити грађани вазда у мени наћи брата, вијерна друга и пријатеља.

Грахово, 27.—7. 1876.

полковник

Милета Деспотовић.

ДОПИСИ.

У Београду 12. рим. августа. Пештански и бечки листови направише већ, да од Србије, од српске мисли, од ослобођења народа нашег нема ништа с тога, што Турци потиснуше унутра бригадира Хорватовића те што се попеше на Тресибабу. Но хајд није нам млого стало до тог, шта ће о нама писати бечки и пештански листови, већ до тог, како пишу листови руски, германски, француски, и нарочито како пишу они листови, које наш народ највише чита, како пишу српски листови. Неки дан изиђе у „Граничару" један чланак који ће свуда наш народ на тој страни забринути, и који ће га силити, да мисли, да је истина оно, што пишу страни листови, који несрећу желе српском оружју и у опште целом народу српском. У „Граничару" изиђе чланак под насловом: „Је ли Србија у опасности," па се у том чланку услед доласка турске војске до Књажевца већ и то претпоставља, да тек што није дотле дошло, да најпре Црна Гора избавља Србију, па ако то не буде могуће Црној Гори, да је онда ту северни стриц. Ко је тај чланак писао да писао, ко је тако наш народ тешио, слабо га је утешио. Писац је тога чланка у онај мах, кад га је писао, заборавио на историју ослобођења Србије, заборавио на одлучност, издржљивост и храброст народа нашег. Како је било у Србији, кад ће баш да се ослободи, како је било у њој, кад ће оно Милош на Цвети 1815. да отпочне борбу на живот и смрт против Турчина? Како је било, ево ћемо најбоље видити из речи кнеза Милоша, што их је тада рекао сабраном народу: „Немамо оружја, немамо барута, а немамо ни новца, да набавимо шта нам треба; ал шта му драго, ми имамо сви једну вољу, а то је доста, то ће накнадити све оно, што немамо. Напред дакле, напред!" Срби пођоше тада у добри час напред и одоше напред: ослободише своју отаџбину. А како сад стојимо? На источној страни Србије имамо око деведесет хиљада војника, снабдевених свачим што треба, па се још претпоставља, да тек што није дошло, да Србију неко други спасава од Турчина. Ми бисмо наравно ради, да Турчина истиснемо из српских земаља од прилике онако брзо, као што је Прусија истисла Аустрију из немачког бунда, од прилике за недељу дана. Кад то желимо не узимамо на ум, да је рачун наш са Турчином заплетан пет стотина година, а да се рачун од толико стотина година отплете, за то треба доста недеља.

Овом приликом да се дотакнемо мало и „Обзора". У једном чланку овога листа под насловом „После изгубљена Књажевца" читамо између осталог и ове речи. „Слободне државице балканске нису сложне, а раја нема још ни какве снаге." Зар раја у Херцеговини не показа, да има снаге, кад је кадра била целу годину одупирати се сили турској? А што раја босанска до сада не показа, да има толико снаге, колико и раја херцеговачка, то има млого захвалити оној браћи својој, чији орган неки дан један чланак свој заврши овим речима: „Да ли је печат мудрости ударен на чело оној политици, која се брине за издржавање породица оних ратника, што помажу освојити Босну и Херцеговину Србији и Црној Гори."

Српски је народ истина сав у овом рату против Турчина усамљен, али макар му нико не помогао, макар нико уз њега не ухватио се у коло против варвара, он ће онако радити, као што су неки бројем мали а јунаштвом и племенитошћу велики народи радили. Српски ће народ радити, као што је једина шака људи у старој Грчкој, која је бранила и одбранила слободу своју против преголеме персијске силе. Српски ће народ радити као шака Холандеза, што је за слободу устала против шпанског краља Филипа, који је половином света владао. Српски ће народ тако радити, па што му бог да и срећа јуначка. Образа и поштења свог неће никад па никад пред историјом и пред светом погазити. Кад смо рат почињали, била нам је девиза „наш се народ мора ослободити." Док год се та девиза не изврши нема мира с Турцима. О томе нека буде свако уверен.

На послетку још и ово да вам напоменем. И овде у Београду као јамачно и код вас тамо наићи ћете по где где на малодушност; али онде,

---

[1] Шкотске савезнике.

где би је наши непријатељи највећма желели видети и где би је у силу бога ради произвести, нема је, што но кажу, ни за лек. Храброст и одлучност у наших ратника сваким даном је већа, одкако видеше, да свако тане и свака граната не погађа Можете са свим мирно читати све на свету „Пресе“ и „Лојдове,“ и „Кореспонденција“, па баш и самог „Обзора“, који откуд отуд говори о „поразу Србије.“

ВЕСТИ ИЗ БЕОГРАДА.

— У прошлу суботу 3. августа. Полиција земунска ухапсила је нашег суграђанина *Стевана Марића* овдашњег трговца, а данас смо добили вест из Земуна, да га је земунска полиција отправила у *Варадин* и војној власти предала. — Nur zu! —

— Ових дана долази у Београд *Петар Теодоровић Самарин*, представник руског племства тулске губерније са својом женом, *Александром, рођеном Павловном*, да видају наше рањенике.

— Данас у 6 сахата по подне држања је узбуна над I-вом резервном батеријом, београдске бригаде која станује у београдској касарни. Тобџије са топовима, коњима и целом ратном опремом били су за 8 минута готови и на зборно место постројени.

— Разнео се глас по Београду, да је данас *кнез Вреде* задрж'о „Колумбус“ од свог путовања и да је протест уложио. Колико се исти увајдио то нам је непознато, али смо очевидац били, кад је иста лађа још истог дана пред вече отпутовала. Шта се још неће збити у Београду?

— Јуче и данас држао је перманетни одбор своје седнице. Као што смо извештени, решава се о једном новом *руском зајму*.

— Очекујемо повећи број коња за нову кавалерију, која се овде од својевољаца организује. За ових неколико дана примљено је, и то све одабрано до 300 интелигентних младих људи. Опширније други пут.

ИЗЈАВА.

До 1-ог августа о. г. двапут су ме апсили мађарски судови, први пут због велеиздаје, други пут због нарушења јавног мира и поредка и после спроведене истраге као невина пуштали на слободу.

1. августа о. г. око ½6 сати у јутру добио сам опет незване госте. Г. државни тужилац панчевачки уз пратњу г. варошког капетана и неких других дође ми у стан, да ми јави, да ме у име закона ухапшава. У име закона? запитам га ја, на што ми мало узбуђено одговори, јесте у име закона.

„Па где вам је налог за моје ухапшење? запитам га ја.

„Немам га“ одговори ми он.

„На чију ме заповест дакле затварате“? запитам га даље.

„То вам за сада не могу рећи“ одговори ми он, и дода даље: „ви сте политични апсеник, а ја ћу предузети код Вас преметачину.“

Док сам се ја облачио, дотле су господа преметали по моме стану и где год су нашли какав папирић, метули су га на страну. После свршене преметачине понесу папире са собом и одведу ме у затвор.

У затвор не бејах ни пуна по сата, када надзорник апсане ступи к мени у собу. Ја помишљах, да ће да ми донесе дозволу пушења, јер сам се против забране пушења потужио био, — но он ми просто јави, да идем с њиме у апсанску писарну, где неко самном жели да говори. Ушав с надзорником у апсанску писарну, нађем тамо једног непознатог ми господина, висока гипка узраста, отворено смеђе косе, браде и бркова, зеленкасто плавих очију, носа кобчевог, мало на страну искривљеног, боје на лицу чисте и румене.

Овај господин и нечекајући, да се поздравимо, седе на диван и понуди на мађарском језику и мене са седиштем.

Надзорник апсане, који не разуме мађарски, учини га позорним, да само немачким језиком разговарати сме, на што незнани господин, показујући прстом на цедуљицу држав. тужиоца, којом му дозвољено беше, да самном разговара и коју надзорник у рукама држаше, — рече: „прочитајте мало боље!“

Надзорник по ново прочита цедуљу, те мало изненађен рече, „ах између четир ока“, па изађе из писарне на поље.

Чим надзорник изађе на поље, окрене се мени незнани господин, извади смешећи се неколико цигара из џепа, те ме с неком учтивом поверљивошћу понуди, да пушим.

Одбивши руком понуду, запитам га, с киме имам част?

Молим лепо, те Вам није нужно знати, одговори ми он, нудећи ме поново, да пушим.

Одбивши и опет понуду, позовем га озбиљно, да ми се каже ко је, иначе прекидам даљи разговор.

Незнани господин одговори: Дакле кад хоћете да знате, ја сам виши чиновник државне полиције и желим с вами да разговарам.

Изволите, речем му, на што господин виши чиновник државне полиције одпочне:

„Господине, као што видите, ја разговарам с вами између четир ока. Од воље вам је касније овај разговор обелоданити или не. Ако га обелоданите, ја ћу га порећи. Вами ће веровати ваши, мени моји, и нити ћете с тиме себи што аснити, ни мени што шкодити“.

Овде господин виши чиновник државне полиције застане, па онда настави: „Господине, ви сте Србин, и ја да сам Србин, можда би на вашем месту исто то чинио, што чините ви. Но ми смо Мађари, и кад се ставите на наше мађарско становиште, онда ми морате за право дати, што поступамо овако. Господине, ми знамо, да су г.г. др. Милетић и др. Касапиновић ваше вође, ми знамо, да сте ви један од првих агитатора, и да им најближе стојите, ми знамо све, шта сте до сада чинили, ми знамо ваше намере, циљи на и ваше спреме, — али ми немамо за све то позитивних доказа у рукама. Но ма да немамо доказа, то је г. министар Тиса и с њиме читав владин апарат тврдо наумио, да борбу против вас, против омладине, где је год има, *одсудно и до крајности* једном за свагда спроведе, и ми ћемо то тим лакше учинити, што имамо и ако не доказа, оно довољно материјала у рукама, да кривичну истрагу годинама против вас водимо, држећи Вас све дотле у затвору. Жао би ми било и вас и г. Касапиновића, кад би до тога доћи морало; но ја мислим, да се томе помоћи даје. Ви сте господине без сумње у поседу свију тих доказа, који су нами, нашој влади одвећ нужни, и кад би ви изволели, без уштрба по вашу част, и ваше име, без уштрба по ваш јавни положај, па у колико је могуће без уштрба и по вашу савест, да у том обзиру влади извесне услуге —“

Довде сам могао господина вишег чиновника државне полиције мирно слушати, одавде даље не. Устав с дивана, поклоним му се лако, рекав му: „збогом!“

„Али молим“ — започне он, на што му поново прекинем реч са збогом.

Господин виши чиновник државне полиције, морао је по гласу овог другог опроштаја познати, да је узалудно свако даље покушавање, јер и он промене своје држање, замоли ме, да причекам, док доведе апсеничког надзорника и вратив се с овим, преда ме њему, додав саркастично: „Кад вам је тако по вољи, нека буде.“

Вратив се натраг у своју собу, ја сам био спреман, да други дан против своје воље путујем. Но збило се другчије. Други дан око пола 10 сата у јутру, јави ми надзорник, да ме зову пред суд. Одведу ме онамо, где ми објаве, да су ме ради испита позвали. Пошто сам генералија изказао запита ме истражни судац, да ли знам, због чега сам затворен. Ја му одговорим, да не могу то знати, кад не зна ни онај, који ме је ухапсио.

Истражни судац ми рече на то: „Ви сте обтужени, да сте са др. Милетићем и др. Касапиновићем учествовали у агитацијама (ürelmekben), које су држави противне, и да се докази о томе у вашим рукама находе, шта имате на то да одговорите.“

Ја одговорим, да на то „прецизно“ питање, једва могу друго шта одговорити, него да је све то пука лаж.

„Међутим,“ додам, „ја познајем врло добро и дра Милетића и дра Касапиновића и рачунам их с поносом у моје личне пријатеље. Истина је, да ми је њихов рад на политичном пољу потпуно познат, истина је, да сам у том раду у свако доба с њима учествовао, али одсудно и у моје и у њихово име поричем, да у том раду има и најмање шта, што би државним законима било противно. Писама немам других, осим оних, које је г. државни тужилац са собом однео, а онакових писама, какових ви тражите, нити могу имати ја, ни други ко, просто зато, што такових писама и доказа нема нигди, осим у примниви наших гонилаца.“

„А шта би чинили,“ запита ме истражни судац, „кад би вам истинитост обтужбе у лице потврдили таки сведоци, против којих неби никакова приговора чинити могли?“

„Врло би ме обвезао славни суд,“ одговорим ја, „кад би ме с тим сведоцима чим пре суочио; дотле немам на то ништа да кажем.“

Затим ми се ставе још неколико питања, тичућих се мојих покупљених приватних писама, која сам, смејући се, морао да разјасним, на што се суд повуче натраг, те ми после неког времена објави донесену одлуку, која је гласила: У име Његовог Величанства краља, решио је истражни кр. суд у споразуму са држав. тужиоцем, да се г. Тодор Бекић до даље наредбе стави „на слободну ногу.“

Из почетка није ми била намера, ову ствар на јавност износити. Но кад сам у пештанским новинама прочитао вест, да се г. г. др. Милетић и др. Касапиновић у пркос овом овде обележеном стању ствари, које њихову невиност подпуно засведочава, стављају под истрагу, и држе и даље у затвору, онда ми је дужност била, изнети на свет сву јадну голотињу „политике смлавлења,“ која се оваким начином и оваким средствима почиње практиковати. Коментара овој ствари, мислим, да није нужно писати, само једна примедба нека буде још дозвољена. Ма како, да је г. Андрашију до ноката догорело и ма г. Тиса и даље своју енергију развијао, о томе нека изволе бити убеђени, *да нас ништа неће моћи смести, да земљиште закона, на коме смо увек стојали, на коме стојимо и данас, напустимо.* Може бити, да је то земљиште у Угарској постало данас већ тако опасно, да човека у затвор води, но ми га ни у затвору напустити нећемо и госп. Тиса са његовим апаратом може поједине личности у беду бацати или сатарити, с отим још није сатарена она идеја, коју те личности са законом у руци против незаконитих званичних нападаја бране, а најмање ће бити сатарен тиме онај народ, који је данас том идејом скроз и скроз проникнут. Bange machen gilt nicht.

Тоша Бекић.

НОВИ САД 7. авг. — „Пест. Лојд“ пише: „Закључак о затвору Милетића и Касапиновића гласи: закључак истражног судије о затвору потврђује се у пуноме садржају и то из ових разлога: из казнене пријаве, која је учињена противу оптужених, и из преслушања, које је предузето услед предистраге, излази, да су се оптужени сложили, да за кнеза Србије организују војнички кор од 20.000 до 30.000 добровољаца из српских држављана у Угарској, и да се исти (кор) употреби ради потпоре српске владе противу турске државе. Оптужени су даље ради извршења овога плана, односно ради углављења, опредељења и начина извршења, при крају маја ове године држали збор у Београду, којом су приликом дражили противу целокупности и јавнога реда у Угарској. Овај поступак садржи у себи у смислу VII. законског чланка од год. 1715 злочинство инфиделитета, односно велеиздаје, услед чега је казнена истрага и у исто доба истражни затвор наређен“.

НОВИ САД 7. августа — Дописника „Пештанског Лојда, који се бавио у Београду, на је одатле саме лажи и измишљотине свету јављао, протерала је српска влада из Србије.

— У рубрици *Н. Сад* у последњем зачелу: Ана удовица Вука Караџића итд. умрла је *3. августа*, а треба да стоји **11.** *августа* итд.

НОВИЈЕ.

— *„Фремденблат“* јавља: Енглеско посредовање је како од турске тако и од српске стране одбијено. Србија је изјавила, да крајни успех рата још није решен. Турска је изјавила, да још није имала толико успеха, да би могла таке захтеве ставити, који би јој вужни били као гаранција за будућност.

— Из *Београда* брзојављају: Немачки цар, Мак-Махон, Русија и Италија честитали су кнезу Милану, што је добио сина. Крштење ће бити у среду. Име престолонаследника биће: *Душан.*

Из *Беча* пишу: „Пол. кореспонд“. јавља: Осим остатака турске војске у утврђеним местима, очишћена је цела Херцеговина од Турака.

— Из *Беча* јављају, да је у званичним новинама обнародовано наименовање секцијоног шефа барона *Хофмана* за заједничког министра финансије, на место барона *Холцгентана*, који је на давно умр'о.

— Из *Београда* јављају, да ће кнез *Милан* остати у Београду, док му се не крсти син.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

У наклади А. Пајевића у Н. Саду може се наручити:

СРПСКИ БУКВАР

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

са многим сликама.

Буквар је написао г. др. Ђ. Натошевић гл. референат срп. народ. школа

а народно-школски савет прописао га је као обвезну школ. књигу у срп. нар. вероисповедним школама.

Слике у буквару удешене су тако, да деца уче по њима лако познавати поједине гласове, а уједно су те сличице згодне прегледалице за основно цртање.

Цена је 20 п. укориченом у тврде корице. Препродавци добијају 2 новч. по комаду рабата. Наручује се за готово и по поштанском подузећу код А. Пајевића у Н. Саду.

ТЕЛЕГРАМ „ЗАСТАВИ“.

(При закључку листа приспео.)

Цетиње 8. авг. О сјајној победи црногорске војске у Кучима од очевидаца и других потпуно истинитих извора дознајемо ове појединости. С турске стране учествовало је у боју 28 батаљона низама, 3000 зебека и око 5000 башибозука. Идући на Куче, уз пут подигли су много јаких шанчева. Наши имадоше 4 батаљона и 1500 Кучи и Арбанаса, бој из пушака трајао само три сата и да се ограничио на пушкарање, Турци би Куче попалили. Медун храном снабдјели, но око три сата по подне, наши јурише ножевима с три стране: од Болека, Дучића и Куча, с четврте од Мораче, наш један батаљон удари им с бока. Настане ужасна сјеча, кажу да наши никад нијесу жешће нападали. Јуришом отели су непријатељу 20 тврдих шанчева. Турци су се залуд бранили очајнички. 5000 лешина оставили на разбоју, а многе мртве и рањене из ближих шанчева уграбили и уништили. Црногорци досад предали своме војсковођи г. Божи Петровићу 300 острагуша, 5 товара официрских сабаља и зејбечких ножева, 19 барјака, много врло лијепа ситна оружја, котва, сатара и друге војене спреме. Наших погинуло 200, рањених преко 300, велик број за нашу војску. Међу погинулим Црногорцима има 7 официра стотинаша и 4 барјактара. Војска наша поред свега губитка опијена одушевљењем за одржану славну победу.

Београд 7. августа. Гласови о миру лажни. Черњајев потпуно здрав. Ранко се јутрос вратио на Дрину. Кажу да се Турци из Кнежевачког округа повлаче више границе. Престолноме наследнику биће крштени кум цар Александар преко нарочитог посланика, веле генерала Кауфмана.

Курз бечке берзе 7. (19.) августа.

5% металици	66 50
5% народног зајма	70.05
Државни зајам од 1860 г.	111 25
Акције банчине	854.—
Кредитне акције	143 60
Лондон	123,60
Угарске разтеретнице	73.20
Темишварске разтеретнице	72.50
Ердељске разтеретнице	73 75
Хрватско-славонске разтеретнице	85.—
Сребро	103 30
Ц. кр. дукати	5.85
Наполеондори	9.80

ОГЛАСИ.

Бр. 325.

СТЕЧАЈ

На опћој пучкој школи у Мали Радинци расписује се овим место учитеља и црквеног певца источно-православне вероисповести до 16 септембра (по нов.) т. г.

С тим местом скопчана је годишња плата од 350 фор. 4 фата дрва и слободан стан с баштом.

Просиоци имају своје на високу кр. хрв. слав. далм. земаљску владу управљене молбенице снабдевене сведочбама доба, учитељског оспособљења, понашања и досадањег службовања до реченога рока опћинском школском одбору у Мале Радинце (пошта Рума) поднети.

У Вуковару 15. августа (по нов.) 1876. 2—3

Кр. надзорништво за пучке школе жупаније сремске.

СТЕЧАЈ.

На упражњено учитељско место, овим се за Чоку у (Банату) отвара; плата је годишња 140 ф. а. вр. 20. пож. жита, 20 пож. јечма ил кукуруза, 3. лапца добре ораће земље, на позив већег погреба 50. нов. мањег 20 нов. као и слободан стан са нужним опремама, и баштом од 200. □ хвати; језик је учевни: српски. —

Учитељ је дужан при сваком богомолењу, осим других предмета, у цркви појати, и у том школску децу потпуно обучавати. —

Они, који се задовољним и способним за то осећају, нека се са својим документима, бољег ради уверења до 26. августа о. г. овом школском одбору лично пријаве, који пре оног првенство.

Из седнице школског одбора држане, 29. јула, 1876.

ИГЊАТИЈЕ ВИДАКОВИЋ перовођа. 1—3 МИЛАН МАРКОВ председник.

ОБЈАВА.

Част ми је овдашњој и страној поштованој публици објавити, да са данашњим даном отварам радионицу за женска одела (Damen-Kleider Confection) и бићу у стању једно на моју собствену вештину ослањајући се, а друго кроз свезу са бечким једним од први помодни салона (моје сестре) па и на темељу француски (париски) журнала, жељама поштоване публике у смотрењу најлепшег и најновијег укуса, и најтачнијом израдом одела за доста одговорити.

Са мојом радионицом за женска одела, ступа у живот и школа за вечбање у кроју женски одела (Damen-Schnitzeichnen.) Зато молим поштовану публику да изволе моју данашњу објаву и препоруку повољно уважити и у тој нади се препоручујем

Нови Сад 1. (13.) августа 1876.

С поштовањем

Паула Георгијевић,

у кући бр. 27. на пијаци.

2—2

Одговорни уредник др. Милан Ђорђевић. Издавалац „Задруга за срп. нар. штампарију.“ Српска народна задружна штампарија.